

MEDIOEVO Y LITERATURA

Actas del V Congreso de la Asociación
Hispanica de Literatura Medieval

(Granada, 27 septiembre - 1 octubre 1993)

Volumen III

Edición de Juan Paredes

GRANADA
1995

© ANÓNIMAS Y COLECTIVAS.

© UNIVERSIDAD DE GRANADA.

MEDIOEVO Y LITERATURA.

ISBN: 84-338-2023-0. (Obra completa).

ISBN: 84-338-2024-9. (Tomo I).

ISBN: 84-338-2025-7. (Tomo II).

ISBN: 84-338-2026-5. (Tomo III).

ISBN: 84-338-2027-3. (Tomo IV).

Depósito legal: GR/232-1995.

Edita e imprime: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Granada. Campus Universitario de Cartuja. Granada.

Printed in Spain

Impreso en España

La versió catalana de la *Queste del Saint Graal* i l'original francès

La literatura artúrica no es va estendre aviat per les terres hispàniques. Així i tot —com assegura Maria Rosa Lida de Malkiel—¹ Catalunya va precedir la resta de la Península en aquest cas gràcies als estrets lligams que mantenia amb Occitània i França. En general, les obres del món artúric, en francès o traduïdes, arribaran al *gran públic* de llavors a partir de la primera meitat del segle XIV. Hem de situar la versió catalana de la *Queste del Saint Graal* en aquest ambient de relatiu avanç de l'àmbit català en la familiaritat amb els elements artúrics i, alhora, de cert retard general de les lletres i lectors hispànics en el contacte amb l'engròs de la literatura de la Matèria de Bretanya, de la Taula Redona i del Sant Grasal². La versió catalana de la *Queste del Saint Graal* és el manuscrit més extens i sense intervencions alienes (editors, caixistes, curadors) que se'n conserva a les literatures hispàniques; es tracta del *Codicus Ambrosianus I. 79. Sup* de la Biblioteca Ambrosiana de Milà³.

Així, tenim que la versió que Joannes Vivas va fer del “Pseudo-Boron”⁴ (*Estoire del Saint Graal*, *Merlin*, i la continuació i la *Queste del Saint Graal*)

1. “Arthurian Literature in Spain and Portugal”, dins LOOMIS, R.S. (ed.), *Arthurian Literature in the Middle Ages. A Collaborative History*, Londres, The Clarendon Press, 1946, p. 413.

2. Vid. SHARRER, H.L., “Notas sobre la materia artúrica hispánica, 1979-1986”, *La Corónica*, 15 (1986-1987), pp. 328-340.

3. La Biblioteca Ambrosiana de Milà estava (i havia d'estar) *in restauro* més temps del previst inicialment i el seu director em va adreçar al Dr. Louis Jordan, de la University of Notre Dame (Notre Dame, Indiana, EUA), al qual agraisc de cort l'amabilitat de fer-me arribar immediatament el microfilm d'aquest còdex.

4. Vid. PIETSCH, K., *Spanish Grail Fragments*, 1, Xicago, University of Chicago Press, 1914, pp. XXI-XXII. Cfr. SHARRER, H.L., “Spanish and Portuguese Arthurian Literature”, dins J. LACY, N., (ed.), *The New Arthurian Encyclopedia*, Nova York/Londres, Garland Publishing, Inc., 1991, p. 426a.

seguida d'una breu *Mort Artu*), "has not been preserved in its complete form but in various redactions of the separate parts"⁵. De les dues versions de la *Estoire del Saint Graal*, el *Libro de Josep Abarimatia* i el *Livro de Josep Abaramatia*⁶, sols en queden fragments⁷. Pietsch publicava els texts de *El Libro de Josep Abarimatia*, *La Estoria de Merlin*⁸ i el *Lançarote*, "fragments of a Grailcycle", que eren en alguns folis del MS 2-G-5 de l'aleshores "king's private library, Madrid", manuscrit més tardà, del 1469⁹. Aquest *Lançarote* aplega tres fragments que deriven de la *Mort Artu*¹⁰.

Hi ha un altre text, portugués i copiat entre 1400 i el 1438, la *Demanda do Santo Graal*¹¹. Hi ha els fragments castellans datables entre 1469 i 1470 del *Roman du Graal* (Post-Vulgata)¹². I encara un altre, castellà i més tardà, *La Demanda del Sancto Grial con los maravillosos Fechos de Lançarote y de Galaz su Hijo*, publicat en una primera edició a Toledo el 1515¹³ i, en una de segona, a Sevilla el 1535¹⁴. Aquestes dues edicions no són, en cap cas, completes¹⁵. A més,

5. LIDA, M.R., *Literature, op. cit.*, p. 408. *Vid.* BOHIGAS, P., *Los textos españoles y gallego-portugueses de la Demanda del santo Grial*, Madrid, 1925, pp. 68-80.

6. Còpia de començament del segle XVI d'un manuscrit perdut del 1313 o 1314 que és el manuscrit 643 de l'Arquivio da Torre do Tombo de Lisboa a cura de CARTER, H.H., California, Chapel Hill, 1967. *Cfr.* SHARRER, H.L., "Spanish and Portuguese Arthurian...", p. 426a.

7. LIDA DE MALKIEL, M.R., "Arthurian Literature...", p. 409.

8. *Vid.* el fragment que, de la *Suite du Merlin* galaico-portuguesa, publica SOBERANAS, A.J., "La version galaico-portugaise de la "Suite du Merlin". Transcription du fragment du XIVe siècle de la Bibliothèque de Catalogne, ms. 2434", *Vox Romanica*, 38 (1989), 174-194. Agraïsc al Dr. Soberanas la gentilesa d'enviar-me aquest estudi.

9. Aquests fragments ocupen, respectivament, els ff. 25[2]-282, 282-296 i 298v-300v.

10. *Cfr.* BOHIGAS, P., *Los textos españoles...*, pp. 35-52. *Vid.* PIETSCH, K., *op. cit.*, 1, pp. 83-89.

11. 3 vols., a cura de MAGNE, A., Rio de Janeiro, 1944; i l'edició facsímil que també en va publicar MAGNE, A., acompanyada d'un *Glosário da Demanda do Santo Graal, 1: A-D*, Rio de Janeiro, 1967. *Cfr.* SHARRER, H.L., "Spanish and Portuguese Arthurian...", p. 426a.

12. A començament del segle XIV, hi ha els detalls que, del *Roman du Graal*, incorpora Dom Pedro, comte de Barcelos, en el seu *Livro de Linhagens o Nobiliário*, que és –segons SHARRER, H.L., "Spanish and Portuguese Arthurian...", p. 426a– un "reworking of the Wace material in the Navarrese *Liber Regum*."

13. Aquesta edició no ens ha pervingut sencera, "Only the *segundo y postrero libro* of this edition is preserved." (PIETSCH, K., *op. cit.*, p. XV). *Vid.* més dades en Oskar SOMMER, O., "The Queste of the Holy Grail", *Romania*, 36 (18), 545.

14. Reimprés en BONILLA Y SANMARTÍN, A., *Libros de caballerías. Primera Parte: ciclo artúrico-ciclo carolingio*, 1, Madrid, Nueva Biblioteca de Autores Españoles, 1907, pp. 163a-338b, amb una reproducció del frontispici de l'edició Sevillana (*ibid.*, p. 162) i amb una útil nota 1 (p. 163) de Bonilla que ens aclareix que "Aunque se rotula *segundo libro*, es esta una obra independiente del *Baladro*. Este *segundo libro* es propiamente la *Demanda del sancto Grial*. No contiene, como parece dar á entender el título, la historia de Lanzarote del Lago, sino algunos fragmentos de ella." I, d'ací, corregeix l'anotació que en feia PASCUAL DE GAYANGOS, "Catálogo razonado de los libros de Caballerías que hay en lengua castellana ó portuguesa, hasta el año de 1800", dins *Libros de Caballerías*, Madrid, Biblioteca de Autores Españoles, 1874, p. LXIIIa.

15. LIDA DE MALKIEL, M.R., *op. cit.*, p. 409 ens diu que "Both editions suffer from the loss of about a third of the narrative through omission of lines, paragraphs, and even folios."

hi ha el també tardà *Baladro del Sabio Merlín*, amb dues edicions, Burgos (1498)¹⁶ i Sevilla (1535)¹⁷.

D'altra banda, tampoc no són complets els texts hispano-portuguesos que se'ns han conservat sobre el *Lancelot propre*. Hi ha un manuscrit galaico-portugués de mitjan segle XIV i que sols inclou tretze capitolets basats en la segona part del *Lancelot* de la Vulgata¹⁸. Un altre manuscrit, aquest de 1414, inclou les parts segona i tercera de l'original francès del *Lancelot*¹⁹. Hem d'afegir els fragments galaico-portuguesos del *Livro de Tristan*²⁰, a més del també tardà *Tristán de Leonís*²¹, publicat a Valladolid el 1501 i a Sevilla el 1528²² i 1534. Del manuscrit de la segona part del XIV, *El cuento de Tristán de Leonís*,²³ hi ha un sol foli de finals del segle XIV.

Pensem també en els fulls escassos que ens queden del conreu de la Matèria de Bretanya i de la Vulgata a la Corona Catalano-Aragonesa. Si de cas, dos fulls del *Lancelot* en prosa²⁴ i dos fragments del *Tristany* en prosa (el d'Andorra i el de Cervera)²⁵ així com també la nostra versió *Queste del Saint Graal*²⁶. Pensem també en les expressions esvaïdes o no pròpies que hi ha de la matèria artúrica en el *Blandín de Cornualla* o en *La Faula* de Guillem de Torroella o, en el segle XV,

16. Vid. BOHIGAS, P., *El Baladro del Sabio Merlín, según el texto de la edición de Burgos de 1498*, 3 vols., Barcelona, Selecciones Bibliófilas, 1957-1962. N'hi ha l'edició a cura de J. GARCÍA MORALES & A. CUNQUEIRO, 2 vols., Madrid, Joyas Bibliográficas, 1956-1960. Cfr. BOGDANOW, F., *The Romance of the Grail*, Manchester, 1966.

17. Reproduïda en BONILLA Y SAN MARTÍN, A., *op. cit.*, pp. 3-162.

18. A cura de SERRANO Y SANZ, M., *Boletín de la Real Academia Española*, 20 (1933), 307-314.

19. Vid. ENTWISTLE, W.J., *op. cit.*, pp. 193-196.

20. Vid. SERRANO Y SANZ, M., "Fragmento de una versión galaico-portuguesa de Lanzarote del Lago (ms. del siglo XIV)", *Boletín de la Real Academia Española*, 15 (1929), 307-314. Vid. SHARRER, H.L., "Spanish and Portuguese Arthurian...", p. 426b.

21. Cfr. SHARRER, H.L., "Spanish and Portuguese...", p. 427a.

22. Aquesta és l'edició que reimprimeix BONILLA Y SANMARTÍN, A., *Libros de...*, pp. 339-457, amb reproducció del frontispici de l'edició sevillana, p. 338.

23. A cura de NORTHUP, G.T., Xicago, The Chicago University Press, 1929.

24. Vid. RUBIÓ I LLUCH, A., "Notícia de dos manuscrits d'un Lançalot català", *Revista de Bibliografia Catalana*, 3 (1903), 5-25.

25. Vid. DURÀN I SANPERE, A., "Un fragment del "Tristany de Leonís" en català", *Estudis Romànics*, 9 (1917), 284-316. Vid. les notícies que n'hi ha en J. MAS, "Notes documentals de llibres antics a Barcelona", *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, 16 (1961), p. 240 sobre un *Roman de Tristan* que apareix en l'inventari del marxant valencià Joan de Mitjavila del 2 de desembre de 1331 i que, com que tots els llibres d'aquest inventari són o en català o en llatí, podem "creure -com fa P. BOHIGAS "La Matèria de Bretanya...", p. 285- que aquest *Tristany* també devia ésser en català."

26. Vid. DURÀN I SANPERE, A., "Demanda del Sant Grasal, 1422-1423", *Bulletí de la Biblioteca de Catalunya*, 4 (1912), 129; també "Conquesta del Sant Grasal" que trobem en Cavanillas, 1424; i BATLLE, "Historia del Sant Grasal, segle XV", *Estudis Universitaris Catalans*, 16 (1924).

en el *Curial e Güelfa* o –sobretot– en el *Tirant lo Blanch*. La nostra versió de la recerca del Sant Grasal també és el text més extens que se'n conserva en català.

La versió catalana ha patit un oblit secular. Des de les obres de Crescini & Todesco²⁷ i fins al 1989, amb l'article de Rudolf Brummer²⁸, sols podem comptar les breus al·lusions, referències i remissions a la *Questa* en un grapat d'articles sobre la Matèria de Bretanya a Catalunya, la literatura artúrica a Espanya i Portugal i poca cosa més. La *Questa* presenta a més l'interés afegit de situar-se a les acaballes del segle XIV, un temps en el qual, a les lletres catalanes, en concret, i romàniques en general, hi ha praxis literàries ben diverses. En el regnat del Cerimoniós, i sobretot els seus darrers anys, així com també en els regnats Joan I i Martí I les lletres, les arts i les ciències assoleixen nivells ben i ben remarcables. Un context cultural en el qual hi havia molta afeció per una literatura que, com l'artúrica en general tant d'èxit havia tingut arreu de la Romània i a la Corona d'Aragó mateixa²⁹.

Situar-nos en aqueix context de la fi del XIV potser ens ajudarà a destriar la manera com devia concebre's la realitat que representava la *Queste*. Més encara quan, en la literatura catalana de la segona part del segle XIV, hi ha mostres de tota aqueixa evolució literària plural i diversa. Hi ha unes inspiracions i un ús diferent de la Matèria de Bretanya com ara l'anònim *Blandín de Cornualla* i *La Faula* de Guillem de Torroella. Hi ha obres amb intencions moralitzadores i d'altres que no ho són tant. Hi ha personatges tan diversos com ara Sant Vicent Ferrer, Francesc Eiximenis, Bernat Metge i Anselm Turmeda/Abdal·là al Tursimany... Un *veïnatge* literari tan divers en el qual sembla lògic creure que la recepció o la concepció d'una recerca com la del Sant Grasal segurament no era com la que hi degué haver de la versió original, en la primera meitat del segle XIII a terres de França. En les lletres catalanes de les darreries del XIV, hom devia voler mirar-se en l'espill dels models que proposava la *Queste del Saint Graal*, però també és ben segur que aqueix món i aqueixos models ja no devien ser iguals. Per això considere que pot ser aclaridor atendre a la manera com la *Questa* tradueix el text francès.

27. "La versione catalana dell'Inchiesta del San Graal", *Atti del regio Istituto Veneto*, 73, 2 (1913-14), 457-510 i *La Inchiesta del Sant Graal*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1917, edició amb molts errors.

28. "Algunes notes sobre una versió gairebé oblidada de la *Queste del Saint Graal*", *Miscel·lania J. Fuster*, Barcelona, PAM, 1991, pp. 22-38.

29. Vid. RUBIÓ I LLUCH, A., *Documents per l'Història de la Cultura Catalana Migeval*, 1, Barcelona, 1908, pp. 118, 119-120, 130, 159-160, 168-169, 172, 201-202, 217-218, 231, 183-184, 314, 314-315, 324-325; i 2, pp. 68-69 i 327.

L'explicit de la versió catalana de la *Queste del Saint Graal* diu que “Aqast lebre és d'en -GRexach lo qual l'ha escrit hi acabat dimecras a -XVI- yorns de mayg de l'any -MCCCLXXX-”. Rexach no diu que ell fos traductor... –tampoc no estava obligat a dir-ho–. Crescini & Todesco³⁰ ja s'havien referit a la possibilitat que fos una còpia.³¹ De fet, a més dels que ja assenyalaven ells, he localitzat nombrosos elements de mena codicològica que fan pensar en la possibilitat que Rexach devia tenir davant els ulls una altra versió³².

Però ara sols tenim el *Codicus Ambrosianus I. 79. Sup.*, la versió de Rexach. Crescini & Todesco valoren molt poc aquesta versió. Consideren que aquesta no és una versió reeixida de la recerca del Sant Grasal. Afirment taxativament que hi ha nombrosos errors. Considere, però, que no hem de parlar d'errors i, en tot cas, no sols perquè el traductor s'*equivoque*. La nostra versió, encara que manifesta nombroses alteracions, no es desvia totalment del text francès de la Vulgata³³. Tanmateix Rudolf Brummer³⁴, a la fi del seu recordatori d'aquesta “versió gairebé oblidada”, té el bon sentit de cridar –tot i que tímidament– l'atenció en la “importància” d'aquesta versió.

La nostra versió afeg i modifica per a afavorir la comprensió dels seus lectors o senzillament perquè és mostra de la probabilitat que siga reflex d'un original independent del text establert per Sommer. No crec que, en qualsevol cas, siga avinent emetre judicis de valor sobre la vàlua de la *Questa* com a *traducció* de la *Queste*. No sols per la possibilitat –més aïna probabilitat– que n'hi hagués una versió anterior i que, a més, no seguísca *fidèlement* cap dels manuscrits coneguts que es conserven de l'original–. No crec que siga escaient jutjar i avaluar estèticament la *fidelitat* de G. Rexach quan aleshores el concepte de “traducció” no era ben bé el mateix que a l'hora d'ara, com tampoc no el de “creació” o el de “plagi”. Traduir no és sols establir les equivalències *verbum verbo* en la llengua

30. “Proemio”, p. XXXV; i M. R. LIDA DE MALKIEL, *op. cit.*, p. 410.

31. RUIZ I CALONJA, J., *Història de la literatura catalana*, Barcelona, 1985⁴, p. 225 afirma que és de 1350.

32. Alguns exemples d'aquests elements són els següents (segons MARTINES, V., *La versió catalana de la “Queste del Saint Graal”: estudi i edició*, 2 [3 vols.], Tesi Doctoral, Universitat d'Alacant [inèdita]; el primer número indica la pàgina de l'Edició i el segon, la línia):

— 57, 12: Sela samblansa] tot seguit A ho repeteix. Però se'n va adonar i ho va ratllar.

— 207, 12: vanch la yova] A primer havia escrit e vanch lavos vanch la jova, amb repetició de vanch. Però se'n va adonar i ho va ratllar.

— 259, 2: tot seguit després de diverses, A havia començat a escriure bist, però ho ratlla potser perquè com és a la fi de la línia no li devia cabre complet o perquè, després d'haver escrit, en la línia següent, bístias, es va adonar que ho havia repetit.

33. SOMMER, O., *The Vulgate Version of the Arthurian Romances*, VI, Washington, 1913, pp. 3-199.

34. *Op. cit.*, p. 25.

hoste d'allò que l'autor ha creat en la seua llengua (llengua emissora). Les traduccions són exercicis, pràctiques i –més aviat– actes de re-*elaboració* quan no de re-*creació* artístic-literària o, més pròpiament, de transformació d'una obra literària en una altra³⁵.

Una traducció, en la mesura que implica una recepció activa i acurada de l'original, ens pot suggerir la forma com el traductor rebia i entenia l'obra i el que contenia. A més, en la mesura que també implica una re-emissió de tot d'això, ens pot il·lustrar sobre els modes i els gusts literaris de l'època en què es va fer. Succeeix ben semblant amb les anotacions, subratllats i d'altres marques que qualsevol lector pot fer sobre un llibre, ens poden facilitar moltes dades: què li interessa més o què menys; què pensa sobre la història que s'hi narra o sobre els personatges que la viuen, si li n'agrada cap o no; si la seua lectura és més o menys activa, si pren o no partit i per què ho fa. Podem arribar a saber quines són les expectatives del lector i també d'on parteix³⁶.

Per açò, tot seguit, i a més dels casos que estudien Crescini & Todesco, en faig una selecció d'altres que he observat respecte el text francès –segons l'edició de Pauphilet– i poden ajudar a fer-nos una idea dels trets que caracteritzen la *Questa del Sant Grasal*³⁷, primer quant al contingut, el to, intensitat i mena del que narra; en segon lloc, quant a l'estil; després, alguns dels trets que, a més dels anteriors, indiquen que l'autor domina la matèria de la *Questa* i *opera* amb una certa autonomia.

1. QUANT AL CONTINGUT:

1.1. A³⁸ insisteix més clarament que no P en la qualitat superior dels tres cavallers del Sant Grasal (Perceval, Baorts i Galeàs) enfront dels cavallers terrenals. Per exemple:

35. Cfr. SCHMIDT, S., *Fundamentos de la ciencia empírica de la literatura. El ámbito de actuación social LITERATURA*, trad. de CHICO RICO, F., Madrid, Taurus Humanidades, 1991, pp. 392-393.

36. Vid. MARTINES, V., "El Tirante il Bianco: èxit, ficció i ofici del *Tirant lo Blanch* a Itàlia", dins *Actas do IV Congresso da Associação Hispanica de Literatura Medieval*, Lisboa, Edições Cosmos, 1993; desenvolupat en "Marques de lectura dels segles XVI i XVIII en un exemplar del *Tirante il Bianco* de 1538. Aspectes de la recepció del *Tirant lo Blanch*", *A Sol Post. Estudis de Llengua i Literatura*, 3 (1993) [en premsa].

37. Per a més exemples, vid. vol. 3, epígraf 2 de la meua Tesi Doctoral.

38. Usaré "A" per fer referència al manuscrit de la *Questa del Sant Grasal*, "Codicus Ambrosianus, I, 79, sup." de la Biblioteca Ambrosiana de Milà; "P" en fer referència a *La Queste del Saint Graal. Roman du XIIIe siècle*, a cura de PAUPHILET, A., París, Honoré Champion, 1984² [1959]. D'altra banda, per fer referència a *La versione catalana...*, usaré l'abreviatura "CT", en gràcia dels curadors. En les referències a P, el primer número després de "P" indica la pàgina i el que segueix, després de la segona ",", la línia o línies.

En les referències a la *Questa* seguisc el text establert per MARTINES, V., *La versió catalana...*, 2.

— f. 30va: sempre, en fer referència a Lancelot, A vol deixar clar que, tot i ser un cavaller excepcional i ser molt prop de la cavalleria celestial, no perd mai la seua mena i cavalleria terrenal, els instints. Així, quan Lancelot vol atènyer aqueix cavaller que, amb ell i per error, s'ha enfrontat a Perceval, i que fuig avergonyit, A diu que Lancelot anirà darrere *al caveler qils a abatuts*; s'hi conté el desig de revenja. Mentre, P, 57, 9, fa referència a un tret característic del que fuig, lescut blanc: “celui qui l'escu blanc emporte”.

— f. 81ra: en A Baorts es presenta com “Bahorts de Gaunes e às cosí de Lancalot del Lach” i omet que –com diu P, 164, 28– és “filz le roi Boort”. Així la situació de Baorts en el llinatge i protagonisme de Lancelot és molt més directa i clara, així com el contrast enfront Lancelot mateix.

1.2. A sol ser més directe –i fins i tot contundent– que no P, sobretot a l'hora de referir-se a la cavalleria terrenal. Així, en el f. 71ra, on A “lo caveler teranal, que amà les terenals cosas”, P, 143, 31-32: “Li chevalier terrien, qui avoient la terre es elz et es cuers”. En canvi, A coincideix plenament amb P, 144, 1-3, on hi ha com era el cavaller celestial.

1.3. A remarca l'amarg destí dels que malmeten la Questa. Així en el f. 77rb A diu que els cavallers que percaçaven el Sant Grasal i no havien anat a “comfació”, no estaven “pas an homilitat ni an paciència”, i per tant no cervacen pels prats *ans anaren per la muntaye Guastada*. P, 157, 9 diu que aqueixos cavallers anaven a més “par la lande”. A opta pel simbolisme molt més poderós de la muntanya i la terra Guastada. Aquesta omisió és coherent amb el canvi, en la línia de següent que és A “hon éls no trobaren ne flos ne fruit” respecte a P, 157, 10: “en la voie ou totes choses sont gastees”; aquest canvi fa encarnar encara més el patiment amb els cavallers fallits. Finalment, és coherent del tot el que A afig tot seguit: *so ás la via d'Infern hon totes las cosas són gitades*, aqueix serà el destí d'aqueixos cavallers. No és per atzar que en A el mot *Infern* aparega més sovint que no en P.

Igualment en el f. 79ra, on A diu que els signes del Sant Grasal no apareixeran als hòmens (cavallers) pecadors i *anbolcats als tarenals visis* mentre que P, 161, 2, més concís, sols diu que el Sant Grasal no serà per aquells plens “de pechié”.

1.4. A té un to més intensament apropiat a la realitat, alhora que més atent als elements moralitzadors. Així, per exemple, en el f. 80va, *las mans [...] turmentats*: P, 183, 19-20: “la mort d'enfer et dou servage ou il estoient.” De fet en el f. 86rb A ens diu que Baorts se sentia *hirat* quan aqueixa donzella que estava en perill tan greu de ser *ahontada* li demana ajuda. Però P 175, 26: “angoiseux”. Ací tenim –si més no– una síntesi del tarannà divers del text català.

1.5. A sovint intensifica més que no P la càrrega simbòlica de la recerca dels cavallers del Sant Grasal. Per exemple:

— f. 1rb: *-xij- donselas*: P, 2, 22 “trois nonains”.

— f. 86rb: Leonel és en mans d'una cavallers felons que el castiguen i damnen –mentre Baorts ja ha lliurat a la donzella i corre en ajut del seu germà–. A diu que Leonel “no dix anch mot” i tot seguit omet respecte P, 175, 12: “come cil qui estoit de grant cuer,”. Així remarca una volta més el coratge del bon cavaller que és Leonel, digne germà de Baorts. Però aquesta resistència davant el dolor és un tret més de la seua cavalleria terrenal i conté la revenja que, en aquest mateix episodi, voldrà consumir sobre Baorts.

— f. 113rb: *tant con jo sia viu*: P, 238, 9: “tant come ele me croie”. Ací, A (i CT) “viva”, però ha de ser *viu*. Aquest error deu ser a causa del canvi que, ara en favor de Galeàs, en aqueixa mateixa llesca de text, A introdueix respecte P.

1.6. A manifesta una tendència general a centrar més que no P l'atenció de la *Questa* en els elements i personatges que directament hi interveuen i no als que ja no tornaran a aparèixer i/o tenen una transcendència –diguem-ne– secundària. Per exemple:

— f. 3rb: després de “era bela per semblant.” A omet respecte P, 5, 21-22: “; et en estoit li ponz d'une pierre preciose ovrez a letres d'or molt sutilment”. La pedra preciosa d'aquest passatge no tornarà a aparèixer.

— f. 130rb: després de *lo gran dol qa l avian*, A omet respecte P, 279, 11-13: “. Et li pueples del país en firent molt grant duel, et molt en furent corocié”.

1.7. Potser per això, A procura no distraure l'atenció dels cavallers protagonistes i per això molt sovint omet qualsevol referència a servents, donzelles i d'altre personal subaltern sense mena transcendent. Per exemple:

— f. 74va: *. E cant éls foran après d'él, saludaren-lo*: P, 151, 28-29: “Il les saluent et li [el servent] lor rent lor salu”.

1.8. En aquest mateix sentit, A s'interessa més de les virtuts que signifiquen reconeixement i preservació de les relacions d'autoritat i de lliurament complet dels servents –i els cavallers també ho són encara que cap a Déu– als deures que mane el cap. Així, per exemple:

— f. 76ra: *homilitat*: P, 156, 29: “virginité”.

2. QUANT A L'ESTIL:

2.1. A varia l'estructura morfo-sintàctica i els passatges en què ho fa resulten més discursius, breus, simples i directes. Per exemple:

- f. 8vb: , *qui*: P, 16, 16: “. Mes de tant sont il engignié qu’il”.
- f. 13vb: , *qua anch*: P, 25, 7: “qu’il son fors. Si ne veistes onques”.
- f. 82rb: *molt be vag que*: P, 167, 4: “oïl bien. Je voi que”.
- f. 87ra: la donzella que Baorts ha lliurat del cavaller que volia deshonrar-la, li prega que torne a veure-la. A narra que ella li ho *pregà molt dolzament* i tot seguit omet respecte P, 177, 11: “por Dieu”. Així A no repeix un altre “per Deu”; n’hi ha diversos “per Déu” en aqueix mateix passatge.
- f. 89va: *en la capela*: P, 182, 8: “et la meson”. En aquest cas, A centra l’atenció de Baorts –i, a través d’ell, la del lector-receptor– en les armes, eines i atributs del poder dels cavallers en general i d’aquest cavaller celestial en concret. S’estableix un vincle més directe i estret que no en P entre tot això i l’àmbit arquitectònic(-temporal) i simbòlic(-trascendent) de la *capela*.
- f. 114rb: tot seguit després de *ela avie axí le fas desfeta*, A omet respecte P, 240, 29: “et roçonné et mesaelsié de la meselerie,”.

2.2. A narra en estil indirecte el que P narra en estil directe. Per exemple:

- f. 23rb: *e li damane con astave*: P, 42, 20-21: “et li dit: “Ha! Melyant, qui vos a ce fet? En cuidiez vos garir?”.
- f. 30va: *Perseval quà poran fer*,: P, 56, 28-29: ”Perceval: “Que porrons nos fere?”.
- f. 63va: *E puis dix [...] legas vastiduras*: P, 128, 2-5, més extens i en estil directe: “et dist [el *sires*], oian toz cels qui as tables seoient, qu’il avoit semons dis tanz de gent qu’il n’avoit venu a ses nocces; dont len puet veraiement dire que mout i a des apelez et poi des eleuz”. En aquest cas, A a més abreuja P.

2.3. A narra en estil directe el que P narra en estil indirecte. Per exemple:

- f. 7ra: *avantura “m’o à gitat del cuydar”*: P, 13, 7-8: “aventure l’en mis tot fors del cuider”.

2.4. A canvia el nombre i la persona –i, per tant, de punt de vista– respecte P. Per exemple:

- f. 9ra: “*con sela qua avam ahuda al dinar*”: P, 16, 30-31: “come cele qu’il avoient iluec eue”.

2.5. A narra com a afirmació el que en P és interrogació directa. Per exemple:

- f. 7vb: *Domna, per Déu, [...] dajts*: P, 14, 32-33: “Dame, por Dieu doit il donc par droit estre si bons chevaliers come vos distes?”

2.6. A omet petites llesques respecte P a fi de guanyar en discursivitat. Així elimina especificacions i redundàncies que en realitat no calen. Per exemple:

— f. 79rb: . “*Sertas, vós dayts var: A omet respecte P, 161, 10: “, fet il preudons,”.*

2.7. A canvia sovint la *dispositio*, l’ordre de les accions d’un mateix passatge (sempre són canvis en el co-text més immediat, mai no varia el desenvolupament d’un episodi, que implicaria un canvi de més abast de l’*invenio*) i, més sovint encara, canvia l’ordre de les enumeracions. Per exemple:

— f. 69rb: *Sels qui [...] devés la forest: P, 140, 13-15: “Cil qui avoient les blanches armeures se tenoient par devers la forest, el li autre par devers le chastel.”*

— f. 89va: *ni la dona, ni la tora: P, 182, 6: “ne la tor ne la dame”.*

2.8. A difereix respecte P perquè usa una metàfora o una imatge, al meu parer, *més reeixida* literàriament o que almenys em sembla més eficaç quant al context. Per exemple:

— f. 9rb: *an tal pansament [...] en aygo: P, 17, 14-15: “et en cel penser il vienient les lermes as eulz”.*

3. CT acara diversos passatges d’A amb la versió italiana del *Libro III dei gran fatti de Lancilotto* (Venècia, Michelle Tramezino, 1569). Si acarem aqueixes mateixes llesques amb les corresponent d’A comprovarem que, tot i les diferenciacions, canvis, omissions, afegits i abreujaments que observem en A respecte P, A manifesta –almenys en aquests fragments– una *fidelitat* més intensa a la *Queste*. Per exemple:

— f. 58ra: *E ja dix Marlí d’aisel caveler que vós avets aut molts vegades a huit, con sel qua molt sabia de las cosas qua eran a sdevenir.: P, 116, 17-20: “Einsi dist Merlins de cel chevalier que vo avez aucune foiz venu, come cil qui mout savoit des choses qui estoient a avenir.” La versió italiana: “Così disse Merlio di questo cavaliere, che voi havete veduto come colui che sapeva assi delle cose avvenire”.*

4. Més enllà dels canvis, omissions, afegitons, *fidelitats*, etc. que observem, hi ha trets que indiquen que A domina la matèria de la *Questa* i *opera* amb una certa autonomia respecte l’original. Per exemple:

— f. 88ra: A afig respecte P, 179, 2 la sorpresa del nostre cavaller perquè l’ermità el coneix tot i que ell no li ha dit com es diu. Sobta que A es fixe ara en aquest detall veritablement significatiu quan P n’omet qualsevol referència. Així

i tot, també crida molt l'atenció que Baorts mateix, tan estranyat se sent perquè l'home de religió el conega tant, desvie la qüestió. Sembla que el preocupa molt més el que deu tenir d'auguri el seu somni que no la causa per què aqueix home sap tan d'ell.

— f. 93ra: quan Leonel s'enfronta a Baorts i vol matar-lo, Baorts no vol lluitar amb ell perquè Leonel és més gran i per tant ha de respectar-lo. Tot seguit A afig respecte P, 189, 21 un fragment que intensifica la bonhomia de Baorst i és un mèrit més de la seua cavalleria celestial. A més, evidencia una preocupació més intensa en A per les relacions de respecte, reverència i jerarquia, per instruir sobre elles.

— f. 109ra: *aste aspase a nom Astrangens Coraia, enperò en Franse s'epela l'espase Estrangues Rangues*: P, 227, 27-28: “L'Espee as estranges renges”. A afig una més aïna nota del traductor que explica que a França aqueixa espasa es diu d'una altra manera. Potser perquè els seus receptor no devien saber-ho, potser perquè els detalls de la matèria de la *Queste* no eren tan coneguts.

— f. 117ra: on A diu *veraie*, CT indica en nota que s'ha de llegir *verge*. Encara que P, 247, 24: “virge”, no crec que es tracte de cap error ni defall d'A; no hi hem de llegir “verge” però sí entendre-ho així. De fet al llarg de la *Questa*, A assimila virginitat, lleialtat, bonhomia, veritat..., tots conceptes i virtuts que caracteritzen el bon cavaller, el celestial, el servent de Déu. En aquest sentit A té un concepte del Bé que té moltes més –diguem-ne– accepcions morals i abast que no P, més centrat en la virginitat i en la castedat en si.

Si recapitulàvem els diversos trets que caracteritzen la versió catalana respecte l'original, tenim que:

Quant al contingut: A insisteix més clarament que no P en la qualitat superior dels tres cavallers del Sant Grasal (Perceval, Baorts i Galeàs) enfront dels cavallers terrenals. A sol ser més directe –i fins i tot contundent– que no P, sobretot a l'hora de referir-se a la cavalleria terrenal. A remarca l'amarg destí dels que malmeten la *Questa*. A té un to més intensament apropat a la realitat, alhora que més atent als elements moralitzadors. A sovint intensifica més que no P la càrrega simbòlica de la recerca dels cavallers del Sant Grasal. A manifesta una tendència general a centrar més que no P l'atenció de la *Questa* en els elements i personatges que directament hi intervenen i no als que ja no tornaran a aparèixer i/o tenen una transcendència –diguem-ne– secundària. Potser per això, A procura no distraure l'atenció dels cavallers protagonistes i per això molt sovint omet qualsevol referència a servents, donzelles i d'altre personal subaltern sense mena transcendent. En aquest mateix sentit, A s'interessa més de les virtuts que signifiquen reconeixement i preservació de les relacions d'autoritat i de lliurament complet dels servents –i els cavallers també ho són encara que cap a Déu– als deures que mane el cap.

Quant a l'estil: A varia l'estructura morfo-sintàctica i els passatges en què ho fa resulten més discursius, breus, simples i directes. A narra en estil indirecte el que P narra en estil directe. A narra en estil directe el que P narra en estil indirecte. A canvia el nombre i la persona –i, per tant, de punt de vista– respecte P. A narra com a afirmació el que en P és interrogació directa. A omet petites llesques respecte P a fi de guanyar en discursivitat. Així, elimina especificacions i redundàncies que en realitat no calen. A canvia sovint la *dispositio*, l'orde de les accions d'un mateix passatge (sempre són canvis en el co-text més immediat, mai no varia el desenvolupament d'un episodi, que implicaria un canvi de més abast de l'*invenio*) i, més sovint encara, canvia l'orde de les enumeracions. A difereix respecte P perquè usa una metàfora o una imatge, al meu parer, *més reeixida* literàriament o que almenys em sembla més eficaç quant al context.

Finalment, més enllà dels canvis, omissions, afegitons, *fidelitats*, etc. que observem, hi ha trets que indiquen que A domina la matèria de la *Questa* i *opera* amb una certa autonomia respecte l'original.

L'explicació per a aquesta "operativitat autònoma", hem de buscar-la en què la *Questa* és d'un temps tardà, quan, de fet, la cavalleria ja no devia tenir ni representar ben bé el mateix món i ideals que la *Queste* en l'època que la fan fer; el referent i expectatives que devia tenir el receptor implícit de la *Questa* tampoc no devia ser el mateix...

Vicent MARTINES
Universitat d'Alacant